

¶ Mikael Jalving. *Mellem linierne. Thorkild Hansen som Historiefortæller*. Odense Universitetsforlag, Odense 1994. 93 s. (Ill. & bibliografi) ISBN 87-7492-958-5

Da Thorkild Hansen i 1962 udsendte *Det lykkelige Arabien* lod reaktionen ikke vente længe på sig. Litteraturkritikken mødte *Det lykkelige Arabien* og forfatterens efterfølgende dokumentarbøger, med skepsis. Ligesom kritikerne var for eksempel også bibliotekerne i tvivl om bøgernes genremæssige placering, burde man opfatte dem som historieskrivning eller som skønlitteratur? Den litteraturvidenskabelige debat sluttede imidlertid med det resultat, at Thorkild Hansens dokumentarbøger blev karakteriseret som skønlitteratur. Det var i grunden ret slående, at debatten næsten udelukkende blev ført i litteraturvidenskabelige kredse, mens historikerne meldte pas. For historikerne var det åbenbart en afgjort sag at Thorkild Hansens bøger ikke levede op til deres faglige normer, et syn som litteraterne gav dem medhold i.

Et af de centrale spørgsmål, der siden *Det lykkelige Arabiens* offentliggørelse optog sindene, var forfatterens forhold til det anvendte kildemateriale. Manipulerede Thorkild Hansen kilderne skødesløst og tillempede han dem på en sådan måde at der opstod et beviselig fejlagtigt billede af historiske forhold og personer. Det var bl.a. sådanne forargrede indvendinger man kunne høre under stormen som *Processen mod Hamsun* udløste i medierne. I Norge mente man med sikkerhed at kunne slå fast, at Thorkild Hansen havde forgrebet sig på historien og dermed forvandlet den historiske Hamsun til uigenkendelighed.

Men tiderne skifter og også blandt historikerne er man begyndt at diskutere den faglige selvforståelse, ifølge de danske medier er der nu om stunder sågar tale om en veritabel 'historikerstrid'. Samtidig er forholdet mellem litteratur og historieskrivning igen kommet på dagsordenen, bl.a. i anledning af en række biografier, så som Jens Andersens og Keld Zeruneiths forfatterbiografier. Desuden er der, i kølvandet på Spielberg-filmen *Schindlers Liste*, blevet ført en bredere debat om forholdet mellem historiske fakta og deres kunstneriske formidling.

Tiden er åbenbart moden til at foretage en ransagelse af de fasttømrede faghistoriske grænsers berettigelse og til en vurdering af deres aktuelle bæredygtighed. Det kræver dog en vis faglig dristighed for historikere og litterater at komme ind på hinandens jagtmarker. Men det er lige præcis hvad Mikael Jalving foretager sig i *Mellem Linierne*. Jalvings ærinde er, at undersøge Thorkild Hansens dokumentarbøger *Det lykkelige Arabien* (1962), *Jens Munk* (1965) *Slavernes Kyst*, *Slavernes Skibe*, *Slavernes Øer* (1967, 1968, 1970) samt *Processen mod Hamsun* (1978) i forhold til det historiske kildemateriale bøgerne bygger på. Spørgsmålene angående Thorkild Hansens måde at omgås kildematerialet på, har optaget mange kritikere, men hverken litterater eller historikere har vovet at tage tyren ved hornene. Mikael Jalving skal have ros for *Mellem linierne*, idet bogen er en første ansats.

Det vigtigste resultat af Mikael Jalvings projekt er, at han løfter lidt af sløret angående Thorkild Hansens forhold til kilderne og fremsætter konklusionen at forfatteren, i det store hele, har været overraskende tro mod kilderne. Jalving konkluderer:

at fortælleren egentlig gør det, en hæderlig historiker tilstræber, formidler fortiden ud fra dens efterladenskaber, fantasifuldt, hvis noget sådant kan siges at tælle på minussiden, men i betydelig grad tro mod kilderne, der for mig at se er bøgernes ryggrad. (s. 67)

Ifølge Mikael Jalving har Thorkild Hansen i sin omgang med det historiske materiale altså ikke begået de store synder, som mange har beskyldt ham for. Om denne konstatering har større konsekvenser for den litteraturvidenskabelige vurdering af Thorkild Hansens forfatterskab er dog tvivlsomt. For det første er spørgsmålet om sandfærdighed kun af forholdsvis underordnet betydning i den aktuelle litteraturvidenskabelige debat. Og for det andet er Jalvings stikprøver for begrænsede til at kunne bære hans vidtrækkende konklusioner. Et par punktnedslag i et forfatterskab på over 2500 sider er ikke direkte tillidsvækkende. Det virker desuden mildest talt lidt besynderligt at Mikael Jalving fortrinsvis tager stikprøverne fra de værker der hviler på det fyldigste kildemateriale. Det indebærer at jo større antallet af især sekundære kilder er, jo større besvær man får ved en sammenligning af kilderne og deres bearbejdelse. Jeg mener at Mikael Jalving underbelyser *Jens Munk*, da bogen burde være det lettest tilfælde. *Jens Munk* er bygget på det mest overskuelige og tilgængelige kildemateriale som ovenikøbet udgør en betydelig procentdel af den samlede tekstmasse. Men netop i forbindelse med *Jens Munk* tager Jalving en så begrænset stikprøve, at resultatet bliver højst upålideligt. At Jalving alligevel gengiver hele tre sider fra Munks originale dagbog fra ca. 1620, er højst tankevækkende. I analysen affærdiger han os jo blot med et par linier fra bogen, som belæg for konklusionen at Thorkild Hansen har været tro mod kilderne. Derfor er Thorkild Hansens påståede brud imod det historiske kildemateriale - som bl.a. Lars Peter Rømhild tidligere har påpeget - stadigvæk ikke helt afkræftet.

En anden lille invending gælder Jalvings syn på Thorkild Hansens citatteknik. Det drejer sig om citaternes

ortografi i *Jens Munk*. Det er klart at Thorkild Hansen har homogeniseret citaterne således, at læseren ikke længere er i stand til at afgøre hvilke af de forhåndenværende udgaver af Jens Munks *Navigatio Septentrionalis* der bliver citeret fra. Thorkild Hansen har valgt en ortografisk mellemløsning, der på den ene side gør citaterne forståelige for den nutidige læser, mens han samtidig slettet sine spor.

Spørgsmålet om balancen mellem historisk kildemateriale og den grad af fortolkning der skal til for at blive forvandlet til fiktion, tager Jalving op i en interessant ekskurs hen imod bogens slutning. Problemet er ikke blot at opspore de steder i Thorkild Hansens forfatterskab hvor han har begået forseelser med hensyn til de historiske kilder, det drejer sig vel lige så meget om en bedømmelse af forseelsernes funktion. Efter min mening ville en detaljeret analyse bl.a. vise at Thorkild Hansens forkærlighed for bestemte tal og bestemte kausaliteter, medførte at han arrangerede det historiske materiale således at det kom til at danne bestemte mønstre. Om Thorkild Hansen var en god eller dårlig historiker er i grunden et ret underordnet spørgsmål. Set fra en litteraturvidenskabelig synsvinkel bliver problemstillingen først interessant, hvis vi prøver at finde ud af hvorfor han manipulerede det historiske stof og hvilke æstetiske og retoriske funktioner han efterstræbte.

Jalving kommer med nogle spændende litterære vurderinger. Således er koblingen mellem *Jens Munk* og Thorkild Hansens Gide-lektur (s. 22-23) en ganske overbevisende iagttagelse. Men Mikael Jalving er dog frem for alt en historiker der giver sig i lag med Thorkild Hansens forfatterskab. Selvom han er en lidt kættersk historiker, formulerer han sit projekt som en historiker bør gøre. Ironien af det hele er lidt at man fra litteraturvidenskabeligt hold allerede er begyndt at opgive den position som Jalving er ved at nærme sig. En af grundene til at historiske romaner, (selv-)biografier, osv er så populære i en tid hvor på samme tid fakta og nyheder døgnet rundt pumpes ind i hybridnetterne og smækket op på skærmerne helt ind til landets mindste afkroge, må være, at fakta i sig selv kun er en del af sandheden. Jalving henviser selv til Langlois og Seignobos aksiom om at der ikke findes historie uden dokumenter, man kunne tilføje at der heller ikke er tale om historie uden fortællinger. I en litterær sammenhæng drejer det sig først og fremmest om fremstillingens troværdighed for modtageren og så i anden omgang om fremstillingens mere generelle sandfærdighed i forhold til den historiske realitet den hviler på.

Mikael Jalving skal også roses for sin kritiske ekskurs om den moderne historieskrivning, hvor han formulerer sine egne nuancerede udgangspunkter. *Mellem linjerne* er, taget alt i betragtning, et interessant udspil, et startpunkt som forhåbentligt vil være anledning til en virkelig tilbunds gående undersøgelse og diskussion af forfatterskabets forhold til det historiske kildemateriale. Thorkild Hansen var jo ikke en faghistoriker men en uhyre spændende historiefortæller.

Henk van der Liet, Rijksuniversiteit Groningen